

Apunts de llengua

(publicat a *L'Heura digital* 50, 22 d'abril de 2013)

No tot s'hi val

El català ha anat manllevant mots de les diverses llengües amb què ha estat en contacte durant la seva història. Això és un procés habitual que no ens ha d'estranyar. La convivència ha fet que paraules com *esquerra*, *estalviar*, *bosc*, *carro* i *futbol* que ens vénen del basc, l'ibèric, el germànic o el celta, respectivament, ara formin part de la nostra riquesa lingüística. I això també ha passat en gran mesura amb l'àrab, ja que vam compartir la península durant molts segles. Hem estat en contacte –i hi estem– amb diverses cultures que ens han deixat, i ens deixaran, força elements de la seva parla. I per descomptat, del castellà, llengua germana, també n'hem heretat moltes (evidentment, nosaltres també n'hi hem passat, però no tantes: *capicúa*, *peseta*, etc., i d'altres no acceptades com *ratjola*, *plegar*, *nen*, *que pasa?*). Podem dir que n'hi hem agafat més del compte. Tanmateix, a vegades, porucs que som de mena quan parlem en català, per no espifiar-la, diem una paraula malament abans que una que soni massa en castellà. Perquè no sempre els manlleus són correctes ni estan acceptats en la nostra llengua. A vegades calen molts anys perquè un manlleu passi a formar part del nostre corpus reconegut.

Tal com acabem de dir, amb la voluntat de parlar correctament el català, solem usar alguns barbarismes no acceptats i deixem d'usar alguns mots catalans perquè pensem que no són prou correctes. Ens expliquem. Quantes vegades no hem sentit a dir que *botella* està malament, que hem de dir *ampolla*? Bé doncs, en aquest cas, ambdues paraules són igualment correctes, com també ho serien *got* i *vas* (amb petites diferències semàntiques), entre d'altres.

Altres casos curiosos són el de *tarja* i *targeta* (la *tarja* és un element arquitectònic o una placa en una porta on hi ha escrit un nom) i la *targeta* és un petit full de cartolina per presentar-nos o pagar el metro, o de plàstic com les *víses*); la *taula* i la *mesa*, aquesta última reservada per a la mesa del Parlament, l'electoral, la d'una assemblea, etc., mentre que *taula* és el moble pròpiament dit. *Taquilla*, com que ens sembla massa castellana, la canviem per *guixeta*, i aleshores, ai là!, estem fent servir un gal·licisme perquè *taquilla* sí que està admesa, (sempre que no vulguem dir *armariet*). Són casos de parelles correctes, en què la incorrecció rau en l'ús.

Més situacions lingüístiques: a *nuvi* i *nòvio* cal aclarir que el *nuvi* només el podem fer servir el dia del casament, durant el viatge i poc més, mentre que el

nòvio (castellanisme que caldria canviar per *xicot* o *promès*) és un membre masculí de la parella fins al dia del casament. Així doncs, no es pot usar *nuvi* pensant que és la manera correcta de dir *nòvio*.

Algunes parelles més que ens mostren més casos com els que acabem de comentar:

✓ *Marbre*/**mármol* i *tonyina*/**atún*: en aquestes parelles, el primer mot és correcte i el segon, no. Val la pena comentar que uns anys enrere, els nostres avis (o besavis!) deien *marbre* i *tonyina*, fins que van sortir els marbres de la cuina i la tonyina en llauna; aleshores, per diferenciar-los es van adoptar els castellanismes *mármol* i *atún* per als productes nous que arribaven... en castellà.

✓ *Escullera*/**rompeolas*: un cas semblant als anteriors. Per als pescadors sempre ha estat l'*escullera*; per als que hi anem a passejar, el *rompeolas*.

☺ Sinònims amb limitacions. Els mots d'aquestes parelles són correctes, però no sempre els podem fer servir indistintament. Aquí, en l'ús, tal com dèiem, és on podem fer la incorrecció.

✓ *Estel*/*estrella*: *estrelles* Michelin, hotel de tres *estrelles*, ser *estrella* de cine, etc., i estels o estrelles del cel, estampades en un teixit, pintades, etc. Així doncs, podem dir *estrella*.

✓ *Ficar*/*posar*: fer entrar una cosa en un lloc / fer que una cosa estigui en un lloc on no era, etc. (més ampli); no podem dir, per exemple, *fica els plats a taula**, *m'he ficat vermella**, etc.

✓ *Netejar*/*rentar*/*fregar*: el primer és més genèric, mentre que *rentar* implica un concepte on hi ha més aigua i a *fregar*, cal que hi hagi l'acció de freq; *rentar plats*, *la roba* i *fregar el terra* o *una taca*.

I no voldríem acabar sense dedicar un punt a les noves aportacions de l'àrab. *Xador*, *hijab*, menjar *halal* (*halar* no deu venir d'aquí?), etc., que gràcies a les persones que parlen aquesta llengua i que viuen amb nosaltres, d'aquí a un temps segurament ens seran tan habituals com ja ho són albergínia, afalagar, alcohol, avaria, garrafa, cuscús, guitarra, embarassada...